

Dekolonisering, erkend maar onbeantwoord

Een onderzoek naar de impact van politisering op het publieke en politieke dekoloniseringsdebat in België

Fotograaf: Esmee

Begeleiders en auteurs van het verkorte eindrapport:

Samira Azabar, Fran Eelen, Ben Verbraeken en Zeger Verleye

Studenten en auteurs van het uitgebreide eindrapport:

Aron Broos, Emma Ceulemans, Merel Corneillie, Stan De Feyter, Alex De Wilde, Fran Eelen, Moyra Everaerd, Kobe Schaek, Cedric Smeets, Ben Verbraeken

Meer info en contact bij Zeger Verleye:

T: 0498766130

E: Zeger.Verleye@uantwerpen.be

Enkele kernbevindingen

Het thema “dekolonisering” kreeg na de BLM protesten meer aandacht in de media en leeft bij de publieke opinie.

Het algemeen kennisniveau rond het Belgisch koloniaal verleden is gemiddeld genomen erg laag (4,05/12). Zo weten weinig respondenten welke landen België onder Belgisch bestuur waren buiten Democratisch Republiek Congo namelijk Rwanda en Burundi. Verder is de eerste premier van Congo, Lumumba, niet gekend door 80% van de respondenten.

Wanneer we de kennisresultaten van respondenten vergelijken tussen 2020 en 2022, merken we een lichte stijging met betrekking tot kennis van het koloniaal verleden onder respondenten.

Ongeveer een kwart van de respondenten antwoordt dat hun kennis is gestegen rond dekolonisering en racisme dankzij de Black Lives Matter protesten.

Wanneer we de steun voor dekoloniseringsmaatregelen vergelijken tussen 2020 en 2022, merken we een lichte daling van steun op in 2022. Dit is te verklaren door minder steun door respondenten in 2022 voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen, namelijk maatregelen die iets wijzigen of wegnemen in de publieke sfeer bijvoorbeeld wijzigen van straatnamen of wegnemen van koloniale standbeelden.

Vrouwen en linksgeoriënteerde respondenten steunen – additieve en subtractieve - dekoloniseringsmaatregelen meer dan respectievelijk mannen en rechtsgeoriënteerde respondenten. Jongeren steunen subtractieve maatregelen – wanneer iets wordt gewijzigd in de publieke sfeer – meer dan ouderen.

Meer dan de helft van de respondenten (59%) vindt dat een antiracismeplan moet opgesteld worden door de overheid. Onder een antiracismeplan verstaan we een nationaal actieplan tegen racisme, gecoördineerd vanuit de (federale) overheid.

59% van de respondenten vindt lessen omtrent racisme en discriminatie belangrijk in het onderwijs. Een minderheid, 21,3%, is het eens of helemaal eens met de stelling dat lessen rond discriminatie en racisme niet nodig zijn.

28% van de respondenten vindt quota voor etnische minderheden op televisie een goede zaak, een kwart is het hiermee (helemaal) oneens. Bijna de helft (47%) geeft aan het noch eens noch oneens te zijn met de stelling, en dus geen positie in te nemen.

Parlementsleden depolitiseren het dekoloniseringsdebat door de focus op specifieke vraagstukken en niet op het breder debat rond dekolonisering. Zo wordt de bevoegdheid rond dekolonisering vaak doorgeschoven naar andere actoren in plaats van de federale overheid.

Parlementsleden zijn eerder passief, en schuiven verantwoordelijkheid van zich af door te rekenen op actiegroepen om bepaalde maatregelen te introduceren.

Parlementsleden spreken zich uit over racisme als probleem, maar zonder deze te linken met het koloniaal verleden.

Parlementsleden wensen een reparatie van het historisch onrecht, met een focus op eerder symbolische vormen van compensatie (spijtbetuiing).

1. Context van het onderzoek

Het problematische verleden van België is sinds het einde van de jaren 1990 onderwerp van publiek debat. Na decennia van afwezigheid of zelfs verheerlijking heeft het Belgisch kolonialisme de afgelopen jaren een plaats verworven in het medialandschap door documentaires als *De Kinderen van de Kolonie* en *Metissen van België* en boeken als *Congo, een geschiedenis* van David Van Reybrouck. Na de dood van George Floyd door brutaal politiegeweld organiseerde de Black Lives Matterbeweging (BLM) wereldwijd protesten om het structurele racisme en de discriminatie die voortvloeien uit racistische en koloniale denkbeelden aan te kaarten. Ook in België werden protesten gehouden in de zomer van 2020. Een van de speerpunten van de beweging was het onverwerkte koloniale verleden, wat aanleiding gaf tot de spijtbetuiging van Koning Filip en de oprichting van de zogeheten Congo-commissie kort na de protesten. Meer recent toont het bezoek van het koningspaar aan Congo en de teruggave van de stoffelijke resten van Lumumba (namelijk één tand) aan zijn familie dat België in het reine wil komen met haar koloniale geschiedenis.

Hoe moeten we het politiek discours rond het dekoloniseringsdebat in België begrijpen? Hoe situeert de publieke opinie zich ten aanzien van het dekoloniseringsthema? Om het gebrek aan politiek wetenschappelijk onderzoek rond dekolonisering in België aan te kaarten, werd in 2020 een leeronderzoek¹ aan de Universiteit van Antwerpen verricht rond dekolonisering. De resultaten wezen op het gebrek aan kennis rond het koloniaal verleden en leverde inzichten in de mate van steun voor dekoloniseringsmaatregelen bij de publieke opinie. Het vorig onderzoek was afgerond voor de moord op George Floyd in 2020, waardoor het rapporteerde over het kennisniveau en de attitudes voor de politisering. De centrale wetenschappelijke bijdrage van het huidige leeronderzoek is om na te gaan of de BLM-protesten een impact hebben gehad op het dekoloniseringsdebat. We vertrekken hierbij van de assumptie dat de Black Lives Matter protesten veranderingen teweeg hebben gebracht bij de publieke opinie (1) en in het politiek discours (2). Hoe belangrijk wordt het dekoloniseringsdebat geacht onder de publieke opinie? Is meer kennis rond het koloniaal verleden en steun voor dekoloniseringsmaatregelen vast te stellen in vergelijking met 2020? Hoe evalueert de publieke opinie de BLM-beweging? Hoe gaan politici in het parlement om met het thema dekolonisering? Het leeronderzoek *Dekolonisering, erkend maar onbeantwoord* neemt deze vragen als centrale leidraad.

Kortom, in deze studie wordt nagegaan wat de impact is van de recente politisering van het dekoloniseringsdebat op de publieke opinie in België en de Belgische politiek. Meer specifiek wordt:

1. in een kwantitatief luik gepeild naar **de verschuivingen in historische feitenkennis en steun voor dekoloniseringsmaatregelen van de Belgische bevolking;**
2. in een kwalitatief luik **inzicht gegeven in mogelijke veranderingen in het parlementaire discours rond dekolonisering sinds de BLM protesten in 2020.**

¹In het kader van de bachelor politieke wetenschappen wordt elk jaar een leeronderzoek georganiseerd. Dit is een faculteitsbreed vak waar studenten worden ingeleid in de praktijk van wetenschappelijk onderzoek

2. Belangrijke begrippen: wat verstaan we onder dekolonisering en politisering

Het centrale begrip voor dit onderzoek is ‘**dekolonisering**’. Dit concept omschrijft de voortgaande connectie tussen voormalig kolonialisme en de hedendaagse samenleving. Met andere woorden, de formele dekolonisering betekende niet het einde van koloniale structuren en banden. **De huidige invulling van dit begrip wijst op het langzame proces dat de link tussen de moderne samenleving en het Belgische koloniale verleden tracht te doorbreken (Verbeeck, 2020, p. 293).** De samenleving dient zich volgens deze definitie te ontdoen van vooroordelen en eurocentrische raamwerken (Elliott, 2016). Racisme, discriminatie, maar ook problematische vormen van ontwikkelingssamenwerking en ongelijke economische en politieke verhoudingen zijn immers nog zichtbare sporen van de voormalige kolonisatie (Vanthemsche, 2012, p. 225).

Op basis van drie centrale voorwaarden (toenemende bewustwording, mobilisering en betwisting)² stellen we dat het dekoloniseringsdebat gepolitiseerd is. **De politisering van het dekoloniseringsdebat zou wijzen op een opvallende wijziging in de manier waarop België omgaat met het koloniaal verleden.** Volgens verschillende wetenschappers en commentatoren wordt het land immers gekenmerkt door ‘koloniale amnesie’ of ‘afasie’, wat wijst op een gebrekkige kennis over dit verleden. De bredere bevolking reageert gedesinteresseerd op publieke discussies over kolonialisme en tonen weinig belangstelling voor actieve deelname. Tegelijkertijd kan gesproken worden over een ‘koloniaal taboe’, wat betekent dat dergelijke debatten en concrete dekoloniseringsmaatregelen actief worden vermeden. Een toonbeeld van de onkritische manier waarop België omgaat met dit verleden is het bestaan van straatnamen en standbeelden in de Belgische publieke ruimte die een duidelijke band hebben met het koloniaal verleden en dit verleden zelfs verheerlijken (ook al zijn sommige voorzien van historiserende duidingsborden).

Uit onderzoek van Dunivin et al. (2022) blijkt dat BLM-protesten duurzame effecten hebben op de verspreiding van meer gewaarwording rond racisme bij het bredere publiek door de berichtgeving in de media en de bijhorende framing. **De verwachting bij dit onderzoek is dan dat de media-aandacht voor dekolonisering zal gestegen zijn door de BLM-protesten.** Ook kunnen we verwachten dat publieke kennis zal stijgen over een onderwerp als het aandacht krijgt in de media en in politieke debatten (e.g. Drew & Weaver, 1996; Heymann, 2010; Stoler 2011). Op zijn beurt, zorgt **meer kennis over het koloniale verleden ook voor meer steun voor dekoloniseringsmaatregelen** (Brouwers, e.a. 2022; Carden 2009). Een verhoging in de kennis door politisering zou in dit geval dus kunnen leiden tot een verhoogde steun voor dekoloniseringsmaatregelen. Tenslotte is dekolonisering onlosmakelijk verbonden met

² Hiervoor baseren we ons op de definitie van Zürn (2004, p. 50). Voor hem is politisering namelijk “making collectively binding decisions a matter or an object of public discussion”, waarmee hij de focus legt op zowel de publieke discussie als op partijpolitiek (e.g. Palonen, 2004, p. 1).

attitudes rond racisme, waardoor we voorzien dat respondenten die meer steun voorzien voor antiracismemaatregelen ook meer steun zullen uitten voor dekoloniseringsmaatregelen.

3. Bevindingen: publieke opinie onderzoek

Methodie

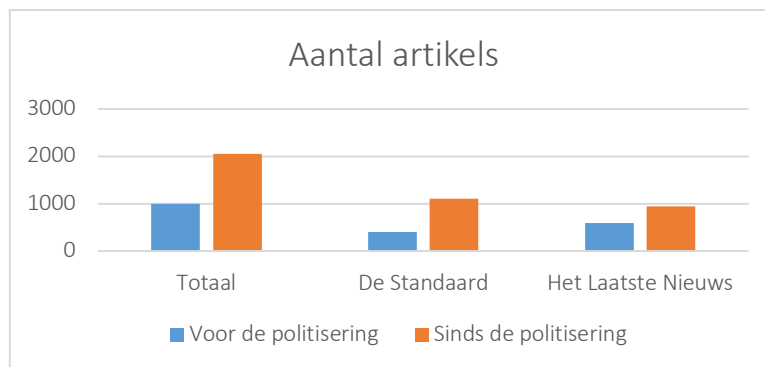
In het kader van het kwantitatieve luik van het leeronderzoek werd er een survey afgenomen eind maart 2022 (N=1130). De steekproef werd afgenomen bij de volwassen, Belgische bevolking en is representatief, wat wil zeggen dat we de resultaten in grote mate kunnen generaliseren naar de gehele Belgische populatie. De survey werd opgesteld door vier studenten in samenwerking met hun begeleiders en het AfricaMuseum te Tervuren. De verspreiding van de survey werd uitbesteed aan het databedrijf “Dynata” en was online van 21 maart 2022 tot 29 maart 2022. Dit wil zeggen dat de respondenten werden bevraagd voor de gemediatiseerde reis van Koning Filip naar Congo, waar hij zijn spijtbetuiging nogmaals herhaalde, de teruggave van de tand van Lumumba en de stemming van de wet rond restitutie. De survey bevat voornamelijk vragen en stellingen omtrent het koloniale verleden en verschillende aspecten van dekolonisatie en geeft, al dusdanig, inzicht in de attitudes van de bevolking tegenover het Belgische koloniale verleden en de huidige dekolonisatie. Door de resultaten uit 2022 te vergelijken met die van een gelijkaardig survey onderzoek uit 2020 kunnen we onderzoeken of deze politisering van het dekoloniseringsdebat een invloed heeft gehad op de kennis en attitudes van de Belgische bevolking.

Bevinding 1: Het thema “dekolonisering” kreeg na de BLM protesten meer aandacht in de media en leeft bij de publieke opinie.

We onderzochten het aantal krantenartikels voor en sinds de Black Lives Matter-protesten (1 juni als grensdatum) over een tijdsperiode van een jaar gebruikmakend van het ENA (Elektronisch Nieuwarchief Univeristeit Antwerpen). Na een media-analyse van de kranten “Het Laatste Nieuws” en “De Standaard” bleek dat aanzienlijk meer artikels gepubliceerd werden over dekolonisering en aanverwante onderwerpen³ na de Black Lives Matter-protesten.

Figuur 1: Media-aandacht voor dekolonisering

³ De artikels werden geselecteerd op basis van volgende trefwoorden: Congo, Burundi, Rwanda, Leopold II, Lumumba, kolonie, dekolonisering, kolonisering, Black Lives Matter, George Floyd en racisme.

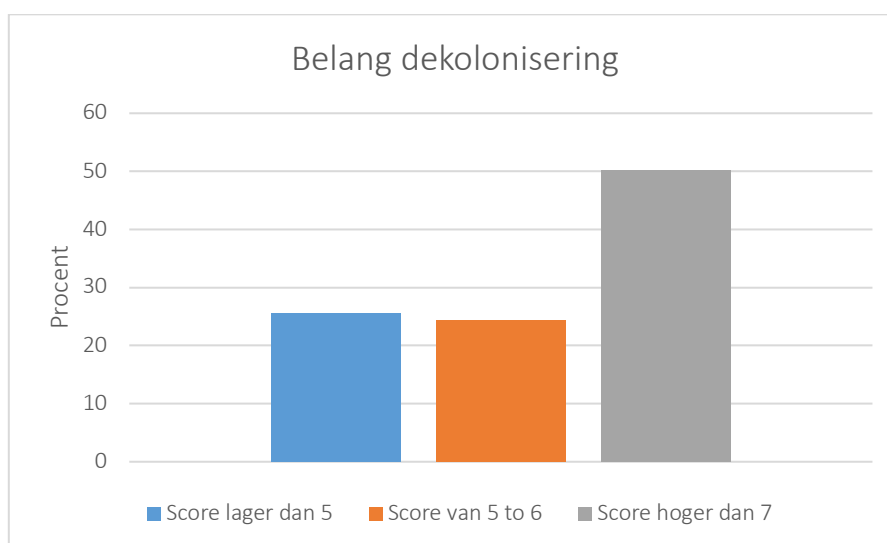

Uit bovenstaande grafiek kunnen we het volgende afleiden:

- In totaal is meer dan **een verdubbeling van het aantal krantenartikelen** te merken na de protesten. Voor de politisering werden in het totaal 999 artikelen gepubliceerd, na de politisering zijn dit 2047 krantenartikelen in Het Laatste Nieuws en De Standaard.
- Ook afzonderlijk zien we dat bij elke krant een grote stijging te merken valt. De Standaard kent de grootste stijging (van 406 artikelen voor de politisering naar 1106 artikelen na de politisering). Ook bij Het Laatste Nieuws is een stijging te merken (van 593 artikelen naar 941 artikelen in een jaar).

Niet enkel media acht het thema van belang, ook onder de publieke opinie merken we dat het thema speelt. We stelden aan respondenten de volgende vraag: “Hoe belangrijk vindt u dekolonisering in het politieke debat?” met een schaal van één (heel onbelangrijk) tot tien (heel belangrijk). De helft van de respondenten (50%) vindt het thema dekolonisering erg belangrijk tot heel belangrijk (een score van zeven of hoger). Uit onze resultaten blijkt tevens dat vooral vrouwen, Vlamingen, jongeren en linkse kiezers het dekoloniseringsthema van belang achten.

Figuur 2: Het belang dat men hecht aan dekolonisering

Bevinding 2: De kennis omtrent het koloniale verleden van België is laag maar gestegen na de politisering.

Om na te gaan hoe het gesteld is met de kennis van het koloniale verleden bij de Belgische bevolking stelden we een vragenlijst op bestaande uit zes vragen die ook gesteld werden in 2020 (zie onderstaande tabel 1). Zo kunnen we nagaan of verschillen te merken zijn in de feitenkennis van de respondenten over de jaren heen. We kunnen namelijk hypothetiseren dat door de aandacht voor Black Lives Matter protesten in de media, en bijhorende politieke debatten, de kennis bij de publieke opinie gestegen zou zijn ten aanzien van 2020. Bij een juist antwoord worden 2 punten toegekend, een bijna juist antwoord (bij jaartallen of vragen met meerdere antwoordmogelijkheden) telt voor 1 punt en een fout antwoord telt voor 0 punten.

Tabel 1: Vragenlijst kennis omtrent het koloniale verleden van België

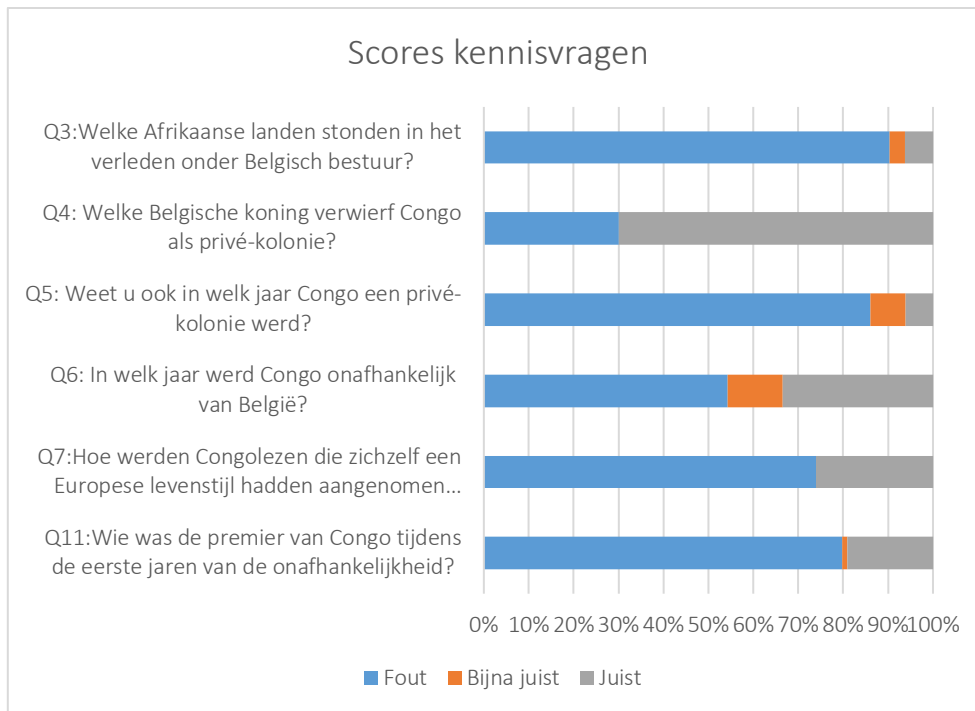
Q3	Welke Afrikaanse landen stonden in het verleden onder Belgisch bestuur? U kan meerdere antwoorden aanduiden.	Democratische Republiek Congo (DRC) Rwanda Burundi Republiek Congo Kameroen Gabon
Q4	Welke Belgische koning verwierf Congo als zijn privékolonie?	Leopold I Leopold II Albert I Leopold III Boudewijn
Q5	Weet u ook in welk jaar Congo een privékolonie werd? Als u het niet zeker weet, gelieve een schatting te doen.	Jaar aanduiden 1830 (1) - 1950 (121) (1885) Antwoorden 5 jaar onder en boven 1885 kregen halve score van 1
Q6	In welk jaar werd Congo onafhankelijk van België? Als u het niet zeker weet, gelieve een schatting te doen.	Jaar aanduiden 1918 (1) -1990 (73) (1960) Antwoorden 5 jaar onder en boven 1960 kregen halve score van 1
Q7	Tijdens het Belgische koloniale bewind was er een term om Congolese mannen te benoemen die zich door onderwijs en culturele assimilatie een Europese levensstijl eigen maakten. Welke term werd gebruikt?	Assimilés (geassimileerden) Cultivés (gecultiveerden) Evolués (geëvalueerden) Civilisés (beschaafden) Priviligiés (geprivilegieerden)
Q11	Weet u welke naam we zoeken? Als eerste democratisch verkozen premier leidde hij de prille onafhankelijkheid van Congo. Kort na de onafhankelijkheid van Congo werd hij	Invulvraag: antwoord is (Patrice) Lumumba (fonetisch geëvalueerd)

	gevangen genomen en geëxecuteerd. Vul de familienaam hieronder in (schrijfwijze mag variëren). Als u het antwoord niet weet, vul niets in	
--	---	--

Wat valt op in Figuur 3 rond de kennisscores van de publieke opinie?

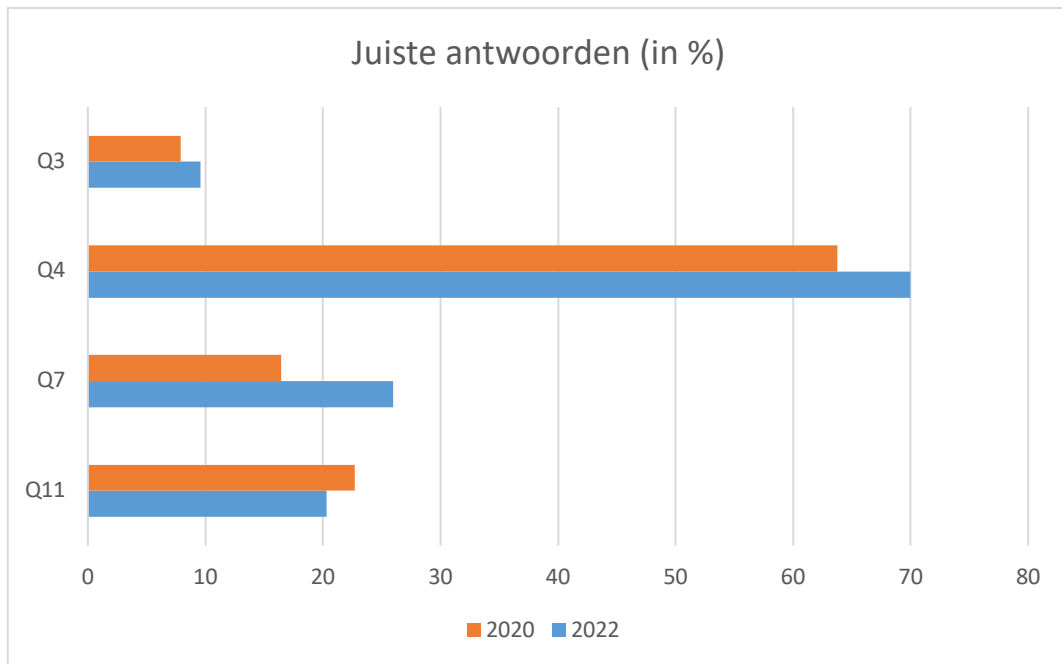
- Respondenten behaalden gemiddeld 4,05/12 op de vragenlijst. We kunnen hierbij afleiden dat het algemeen kennisniveau rond het Belgisch koloniaal verleden onder de publieke opinie zeer laag is. Hieronder bespreken we welke vorm van kennis ontbreekt.
- Q3: De vraag die het meest fout wordt beantwoord handelt over welke Afrikaanse landen onder Belgisch bestuur stonden. Op deze vraag antwoordt maar liefst 90,4% van de respondenten verkeerd. Een antwoord wordt juist gerekend indien men de 3 juiste landen aanduidt. Ongeveer een derde (30,6%) geeft de Republiek Congo als enig land aan terwijl het juiste antwoord Democratische Republiek Congo is. Het onderscheid tussen de Democratische Republiek Congo en de Republiek Congo blijkt moeilijk. Slechts 6,3% antwoordt de vraag juist namelijk DRC, Rwanda en Burundi. Wellicht zal dit te maken hebben met het gegeven dat media vooral de relatie België-Congo behandelen, en andere landen minder aandacht verlenen.
- Q4: De vraag die het meest juist beantwoord wordt heeft te maken met wie de kolonie als privébezit verwierf. 70% van de respondenten antwoordt met “Leopold II”.
- Q5 en Q6: De situering van het koloniale verleden blijkt moeilijk. Bij de jaartalvragen (Q5 en Q6) zien we dat de respondenten slechts 6,1% het juiste antwoord weet op de vraag Q5 (start van de privékolonie) en dat 7,9 % binnen de foutenmarge van 5 jaar zit. We zien ook dat respondenten meer juist antwoorden op de vraag over de onafhankelijkheid van Congo. Op deze vraag gaf 1 op de 3 het juiste antwoord en 12,2% van de respondenten zit binnen de foutenmarge van 5 jaar.
- Q11: Zeer opvallend is dat bijna 80% van de respondenten Patrice Lumumba **niet** als antwoord geeft op de vraag over de eerste premier van Congo. Dit betekent dat 4 op de 5 het antwoord op deze vraag niet weet.

Figuur 3: Scores op de kennisvragen

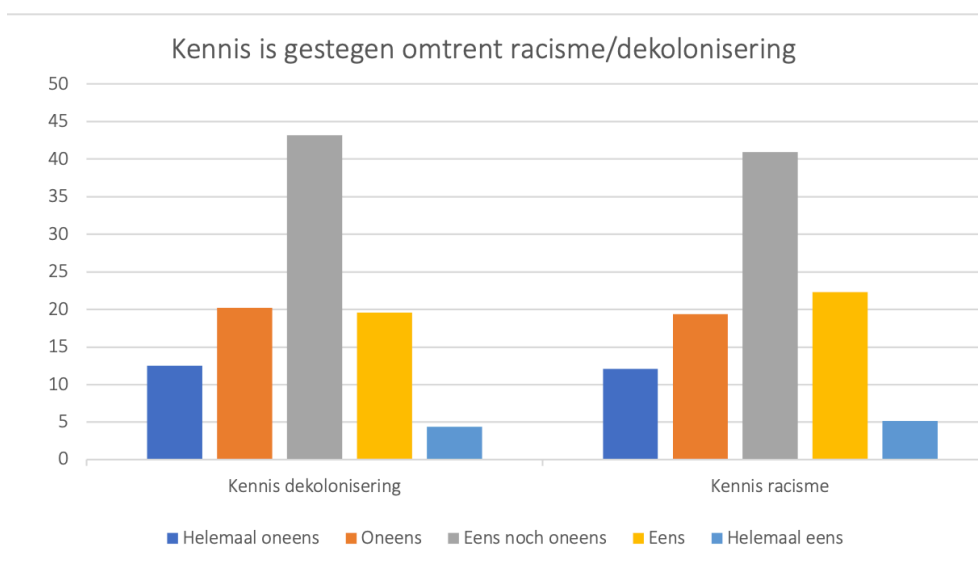
We vergeleken ook de resultaten van onze representatieve survey in 2022 met die van 2020. Uit de resultaten van de gehele analyse blijkt dat geen significante stijging of daling in de resultaten tussen 2020 en 2022. Dit gaat in tegen de verwachtingen. Gezien jaartallen moeilijk te onthouden zijn, hebben we een bijkomende analyse verricht, met name een vergelijking van de mediaan kennisscores in 2020 en 2022, zonder de twee vragen die betrekking hadden op de jaartallen mee op te nemen. We kunnen dan wel degelijk een significante stijging in de kennis van de Belgische bevolking vaststellen. We merken verder op dat de scores op alle vragen gestegen zijn behalve bij vraag Q11 (de vraag over Lumumba). De stijging is het grootst bij Q7 (de vraag over de évolués) en respondenten antwoorden ook vaker juist op de vraag welke koning Congo als privékolonie verwierf.

Figuur 4: Vergelijking in juiste antwoorden (2020 vs 2022)

Naast de kennistest, bevroegen we respondenten ook naar de impact van BLM op hun kennis rond enerzijds dekolonisering en anderzijds racisme. Aan de hand van deze vraag peilen we naar de subjectieve kennis van respondenten, we willen weten in welke mate de respondenten zelf denken dat hun kennis is gestegen door de BLM-protesten. Dit doen we aan de hand van een vijfpunts-Likertschaal (‘helemaal oneens’ tot ‘helemaal eens’). Uit deze resultaten blijkt dat een op vier van de respondenten rapporteert dat ze het eens of helemaal eens zijn met de stelling dat hun kennis rond dekolonisering (23,8%) en racisme (27,5%) verhoogd is door de BLM-protesten.

Figuur 5 Zelfrapportering stijging kennis rond dekolonisering en racisme

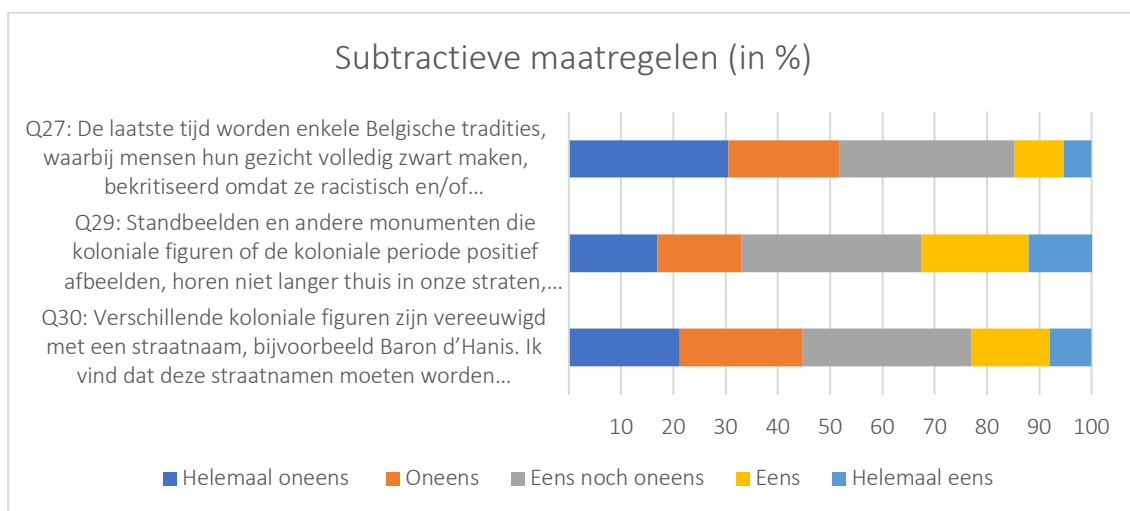
Bevinding 3: De steun voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen is licht gedaald sinds de politisering.

We bevroegen ook de attitudes van de respondenten betreffende de steun voor dekoloniseringsmaatregelen. De verschillende stellingen werden beantwoord aan de hand van een schaal van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens). We hanteren hierbij een andere schaal dan in 2020, enige voorzichtigheid bij vergelijkingen is dus aangewezen. We peilden enerzijds naar dekoloniseringsmaatregelen die iets wegnemen bijvoorbeeld koloniale straatnamen vervangen of kritiek op Zwarte Piet als racistisch (subtractieve maatregelen) en anderzijds naar maatregelen die iets toevoegen bijvoorbeeld een tekstbord bij koloniale standbeelden in de publieke ruimte om context te verlenen. Zowel in figuur 6 als 7 merken we dat steeds ongeveer een derde geen positie inneemt met betrekking tot stellingen die de steun van dekoloniseringsmaatregel in kaart brengen. We bespreken deze achtereenvolgend.

Uit figuur zes rond subtractieve maatregelen kunnen we het volgende afleiden met betrekking tot respondenten in 2022:

- meer dan de helft (51,8%) het vooral (helemaal) oneens is met de kritiek op Zwarte Piet als racistisch figuur.
- bijna de helft (44,7%) minder geneigd zijn straatnamen te wijzigen omwille van de koloniale achtergrond, slechts 23% is het hiermee (helemaal) eens.
- verdeeld zijn over wat er met standbeelden moet gebeuren in publieke ruimtes, een derde is het er (helemaal mee eens), een derde is (helemaal) oneens, een derde is het noch eens/noch oneens

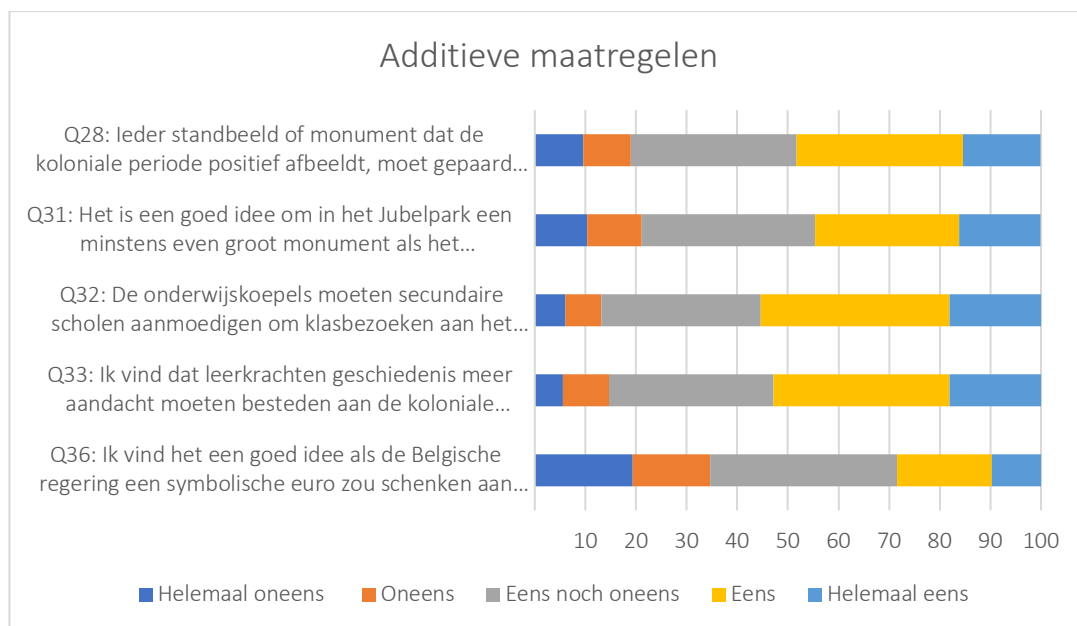
Figuur 6: Attitudes van respondenten tegenover subtractieve dekoloniseringsmaatregelen

Uit figuur 7 rond additieve maatregelen kunnen we het volgende afleiden met betrekking tot respondenten in 2022:

- bijna de helft (48,2%) het (helemaal) eens is met tekstborden bij standbeelden of monumenten om context te bieden.
- meer dan de helft (55,4%) het (helemaal) eens is met de stelling dat onderwijskoepels secundaire scholen moeten aanmoedigen om klasbezoeken aan het Africamuseum te brengen.
- meer dan de helft het (52,9%) vindt dat leerkrachten meer aandacht moeten besteden aan de koloniale geschiedenis van België.

Figuur 7: Attitudes van respondenten tegenover additieve dekoloniseringsmaatregelen

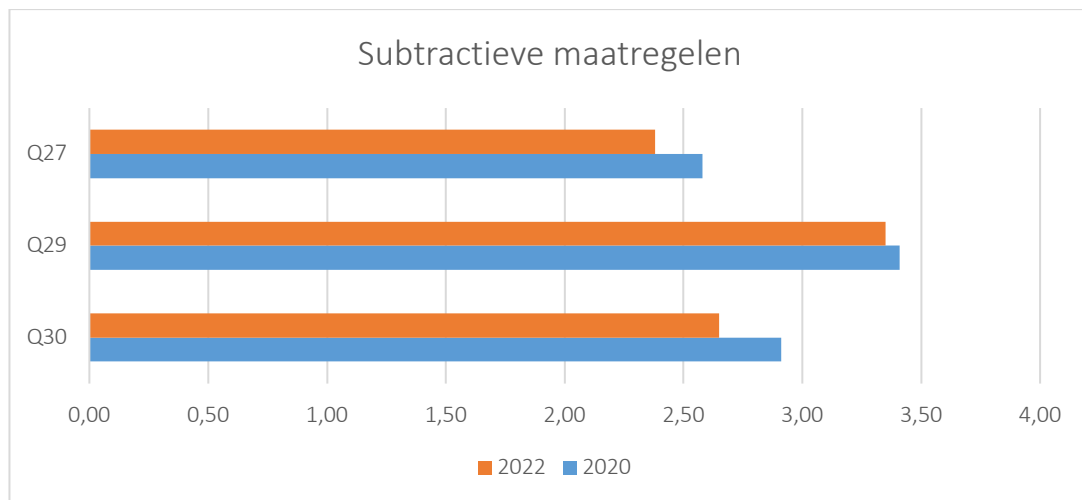
We wilden vooral te weten komen in welke mate respondenten in 2022 anders zouden antwoorden dan respondenten in 2020. Een vergelijking van gemiddelde antwoorden over beide surveys heen levert interessante resultaten op. In het algemeen blijkt dat de steun voor dekoloniseringsmaatregelen licht afgenomen is in 2022 tegenover 2020. Dit is enigszins verrassend aangezien de literatuur een tegenovergestelde verwachting poneert, meer kennis rond een thema zou ook meer begrip en steun van de publieke opinie kunnen verwachten. Onderzoek rond migratie en klimaat wezen alvast op deze tendensen, opmerkelijk genoeg speelt dit niet bij het thema dekolonisering. Hoe kunnen we dit verklaren?

We merken op dat het verschil te wijten is aan de steun voor subtractieve maatregelen. De gemiddelde steun voor subtractieve maatregelen was in 2020 namelijk hoger dan de gemiddelde score in 2022 voor subtractieve maatregelen. Anders gesteld, de steun voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen onder de publieke opinie is licht gedaald in vergelijking met 2020 (Figuur 8).

Opvallend:

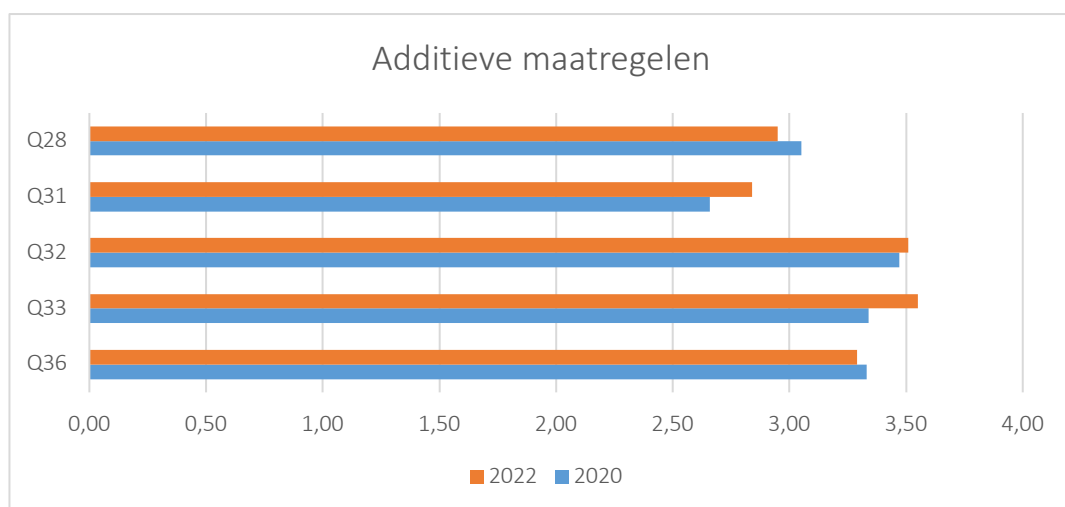
- Bij de stelling omtrent Zwarte Piet als racistisch/discriminerend (Q27) zien we dat de gemiddelde score beduidend lager is in 2022 dan in 2020. In 2020 antwoordde de gemiddelde respondent met een 2,58 op 5. In 2022 is dit nog maar een score van 2,38 op 5. We kunnen dus besluiten dat de publieke opinie dus eerder negatief staat tegenover de kritiek op Zwarte Piet.
- De grootste daling in steun sinds de politisering is te merken bij de stelling omtrent de naamswijzigingen van bijvoorbeeld straatnamen met een koloniale connotatie.

Figuur 8: Vergelijking in steun voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen (2020 vs 2022)

In tegenstelling tot de subtractieve maatregelen, is er bij de additieve maatregelen geen significante stijging of daling van steun.

Figuur 9: Vergelijking in steun voor additieve dekoloniseringsmaatregelen (2020 vs 2022)

Bevinding 4: Linkse kiezers en vrouwen steunen dekoloniseringsmaatregelen het meest. Ook regio en leeftijd blijken voorspellers te zijn.

Wie steunt de dekoloniseringsmaatregelen? Onze studie vergelijkt de steun voor zowel additieve en subtractieve dekoloniseringsmaatregelen op basis van socio-demografische kenmerken:

- Ten eerste valt de rol van leeftijd op: bij de additieve dekoloniseringsmaatregelen zijn geen significante verschillen tussen jongeren (18-34) en ouderen (35+). Bij de subtractieve maatregelen (maatregelen waarbij iets wordt weggenomen, bijvoorbeeld koloniale straatnamen) zien we een andere tendens: jongeren steunen subtractieve maatregelen beduidend meer dan ouderen.
- Ook bij gender zien we duidelijke verschillen: zowel bij additieve als bij subtractieve maatregelen steunen vrouwen de maatregelen significant meer dan mannen.
- Verder speelt de politieke voorkeur een rol in de verklaring voor steun van dekoloniseringsmaatregelen: zowel bij de additieve als bij de subtractieve maatregelen scoren linkse kiezers significant hoger qua gemiddelde steun dan rechtse kiezers.
- Ten slotte bespreken we ook nog de rol van regio: we zien enkel een verschil in steun voor maatregelen tussen Walen en Vlamingen. Vlamingen steunen additieve maatregelen meer dan Walen. Bij de subtractieve maatregelen zien we dat Walen hoger scoren dan Vlamingen maar het verschil is net niet significant. Tussen Brusselaars en Vlamingen of Walen zijn geen significante verschillen. De onderstaande tabellen tonen een samenvatting van de bevindingen. Significante verschillen zijn in het rood aangeduid.

TABEL 2: STEUN VOOR ADDITIEVE DEKOLONISERINGSMAATREGELEN

<u>ADDITIEF</u>		Gemiddelde steun (op 5)
LEEFTIJD	Jongeren	3,30
	Ouderen	3,31
GENDER	Man	3,21
	Vrouw	3,40
OPLEIDING	Hoger opgeleid	3,29
	Geen hoger diploma	3,37
POLITIEKE VOORKEUR	Linkse stemvoorkeur	3,48
	Rechtse stemvoorkeur	3,13

REGIO	Vlaanderen	3,36
	Wallonië	3,23
	Brusselaars	3,30

TABEL 3: STEUN VOOR SUBTRACTIEVE DEKOLONISERINGSMAATREGELEN

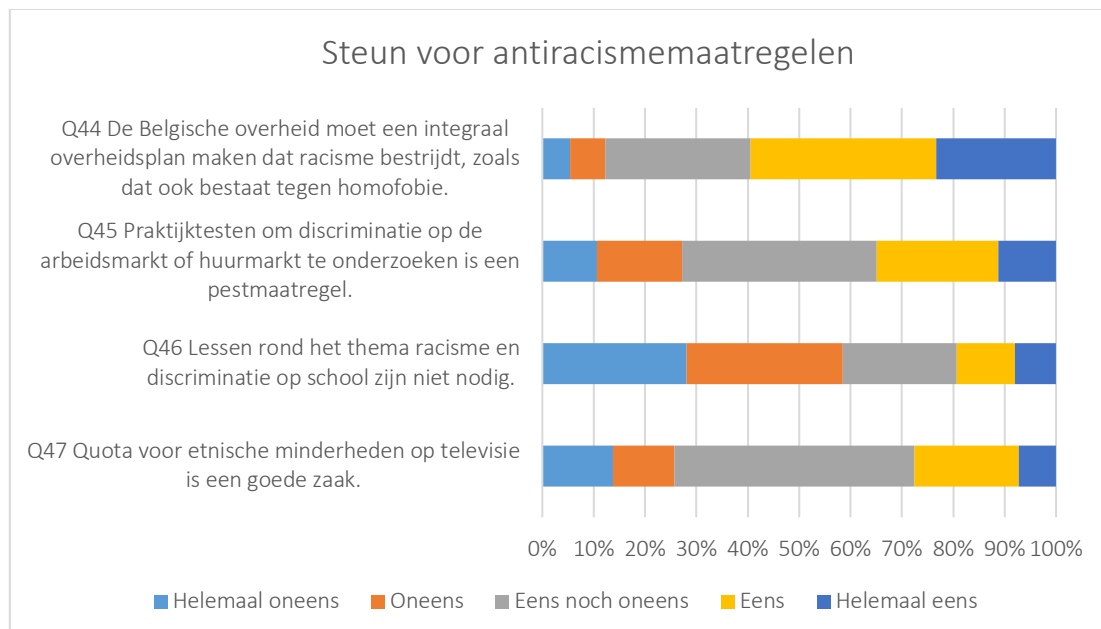
SUBTRACTIEF		Gemiddelde steun (op 5)
LEEFTIJD	Jongeren	2,93
	Ouderen	2,55
GENDER	Man	2,58
	Vrouw	2,72
OPLEIDING	Hoger opgeleid	2,64
	Geen hoger diploma	2,68
POLITIEKE VOORKEUR	Linkse stemvoorkeur	2,90
	Rechtse stemvoorkeur	2,40
REGIO	Vlaanderen	2,61
	Wallonië	2,71
	Brusselaars	2,77

Bevinding 5: Meer dan de helft van de respondenten (59,4%) vindt dat een antiracismeplan moet opgesteld worden door de overheid.

De studie focust zich naast dekoloniseringsmaatregelen ook op antiracismemaatregelen door de respondenten stellingen voor te leggen over vier maatregelen. Ook hier kan de respondent antwoorden met een schaal van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens). De

stellingen over antiracismemaatregelen handelden over de nood van een integraal overheidsplan dat racisme bestrijdt, praktijktesten om discriminatie te onderzoeken, lessen rond racisme en discriminatie op school en quota voor etnische minderheden op televisie. Figuur 9 geeft de algemene bevindingen weer.

Figuur 10: Steun van de respondenten voor antiracismemaatregelen

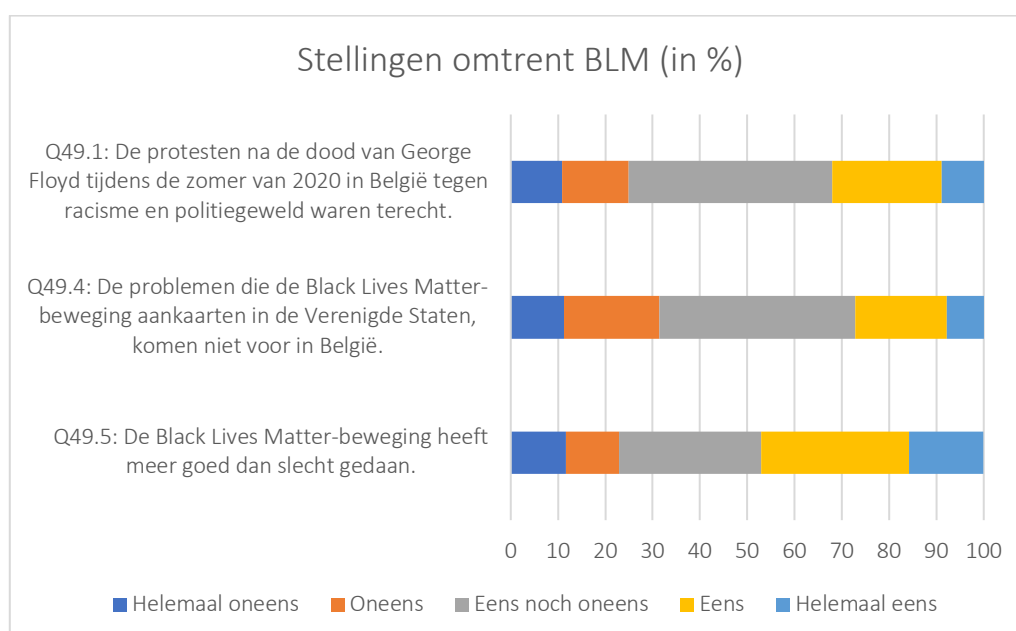
Uit de resultaten kunnen we het volgende afleiden:

- Q44: Meer dan de helft van de ondervraagde respondenten (59,4%) vindt dat een antiracismeplan moet opgesteld worden door de overheid. Onder een antiracismeplan verstaan we een nationaal actieplan tegen racisme, gecoördineerd vanuit de (federale) overheid.
- Q45: Bijna 4 op 10 gaat akkoord met de stelling dat praktijktesten een pestmaatregel zijn, een vrije grote groep (37,9%) neemt geen positie in.
- Q46: 58,5% van de respondenten vindt lessen omtrent racisme en discriminatie belangrijk in het onderwijs. Een minderheid, 21,3%, is het eens of helemaal eens met de stelling dat lessen rond discriminatie en racisme niet nodig zijn.
- Q47: 27,5% van de respondenten vindt quota voor etnische minderheden op televisie een goede zaak, een kwart is het hiermee (helemaal) oneens. Bijna de helft (46,8%) geeft aan het noch eens noch oneens te zijn met de stelling, en dus geen positie in te nemen.

Bevinding 6: Black Lives Matter wordt over het algemeen meer positief dan negatief geëvalueerd maar wordt minder belangrijk geacht dan andere soorten protesten.

De attitudes van de Belgische bevolking met betrekking tot de BLM-protesten werden gemeten door de respondenten verschillende stellingen voor te leggen die beantwoordt worden aan de hand van een schaal van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens). Hiervoor werken we met twee sets van vragen. Een set focust zich op de evaluatie van BLM. De andere focust zich op vijf verschillende soorten van protest, zo kunnen we nagaan welke protesten belangrijk geacht worden en protestthema's vergelijken. De respondenten kunnen de protesten quoteren van 1 (heel onbelangrijk) tot 5 (heel belangrijk).

Figuur 11: Attitudes van respondenten tegenover de BLM-beweging

Uit deze resultaten valt het volgende op:

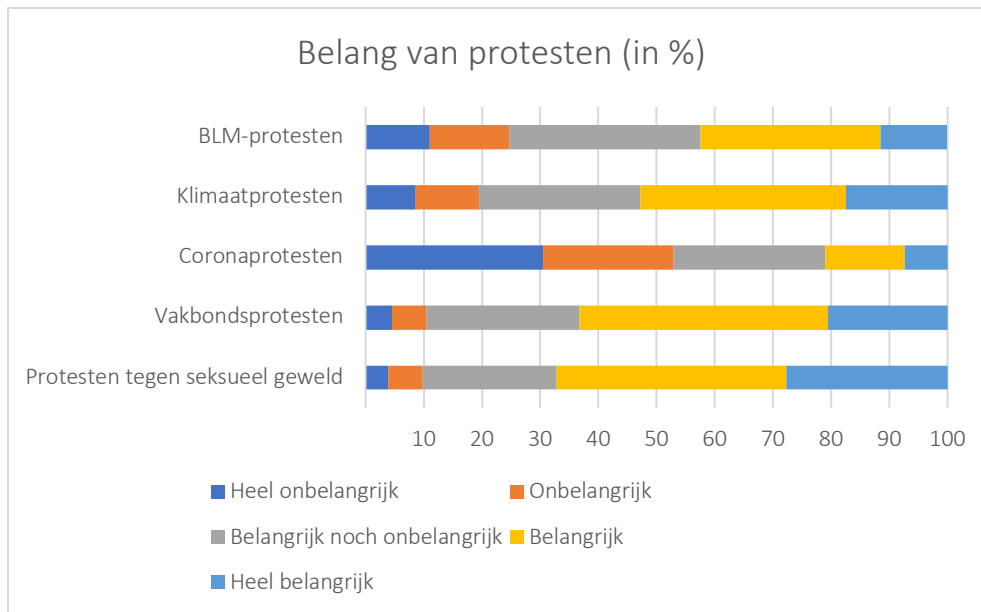
- Q49.1: We bevroegen de respondenten naar de mate van legitimiteit van BLM protesten met de vraag of deze terecht waren. Iets meer dan 3 op de 10 antwoordt wel positief op de stelling, 24,9% de BLM-protesten als onterecht. Wat opvalt is dat een groot deel (43,1%) geen positie inneemt.
- Q49.4: Iets meer dan 3 op de 10 (31,4%) vindt dat de problemen die BLM aankaarten ook in België voorkomen, 27,2% dat deze niet in België voorkomen. Wederom is de categorie die geen positie wenst in te nemen het grootst (41,4%).
- **Q49.5: Iets minder dan de helft van de respondenten (46,8%) is het (helemaal) eens met de stelling dat BLM meer goed dan slecht gedaan heeft.**

Algemeen beschouwd staat de publieke opinie gunstig tegenover BLM los van de protesten die minder massale steun ontvangen van de publieke opinie. De attitudes van de respondenten tegenover verschillende soorten protesten werden ook gemeten om een zicht te krijgen hoe belangrijk de Black Lives Matter-betogingen waren in relatie tot andere prominente kwesties. We vergelijken welke protesten (BLM-protesten, klimaatprotesten, coronaprotesten, vakbondsprotesten, protesten tegen seksueel geweld) door de publieke opinie als belangrijk worden omschreven, en gaan we na hoe de publieke opinie zich verhoudt tegenover de BLM-protesten in vergelijking met andere protesten.

Uit de resultaten kunnen we afleiden dat:

- Vooral vakbondsprotesten en protesten tegen seksueel geweld worden belangrijk geacht. Meer dan 6 op de 10 (respectievelijk 63,2% en 67,2%) hechten (veel) belang aan de protesten en enkel 1 op 10 acht ze niet belangrijk.
- Coronaprotesten worden het minst belangrijk beschouwd ten opzichte van andere protesten. Meer dan de helft (52,9%) antwoordt met “heel onbelangrijk” of “onbelangrijk”.
- De BLM-protesten worden eerder belangrijk geacht. Van de respondenten antwoorden 42,3% dat ze de protesten belangrijk of heel belangrijk vinden. Net geen kwart van de bevolking (24,7%) hecht geen belang aan de protesten.

Figuur 52: Vergelijking in belang tussen verschillende soorten protesten

4. Bevindingen: Parlementaire analyse

Methode

In het kwalitatief luik van het onderzoek wordt aan de hand van een discoursanalyse de dominante opvattingen van parlementsleden in kaart gebracht omtrent de dekolonisering sinds de politisering van het thema na de moord op George Floyd. Het bronnencorpus omvat de verslagen van alle relevante plenaire vergaderingen en commissies van zowel het federaal parlement als de verschillende deelstaat- en gemeenschapsparlamenten (met uitzondering van het Duitstalig parlement). Deze bronnen werden onderworpen aan een (voornamelijk) thematische analyse waarbij betekenisvolle categorieën werden onderscheiden en ondergebracht in verschillende codes. Via een systematische analyse kon op die manier een dominant parlementair discours, alsook een alternatief discours, omtrent de dekolonisering worden geïdentificeerd. Vanuit deze reconstructie werden drie hoofdstrategieën gedetecteerd die parlementsleden frequent toepassen wanneer ze zich uitspreken over het Belgisch koloniaal verleden en de dekolonisering.

Bevinding 1: Parlementsleden depolitiseren het dekoloniseringsdebat

De eerste strategie die werd vastgesteld, is dat parlementsleden het dekoloniseringsdebat depolitiseren. Dit ontwijken of negeren van het debat is geen bewust gekozen tactiek, maar eerder een onbewust aangenomen houding. De depolitiserende strategie komt tot uiting via vijf substrategieën, die inherent verweven zijn.

- Een eerste substrategie uit zich in de prioritering van andere thema's die urgenter of belangrijker worden geacht dan het dekoloniseringsissue. Wanneer bijvoorbeeld de BLM-betogingen besproken worden, besteden parlementsleden

eerder aandacht aan het feit dat ze in strijd waren met de Corona regels op dat moment dan aan de inhoudelijke eisen van de betogers.

- **Een tweede substrategie** betreft de fragmentering van het debat waardoor het een breed begrip van dekolonisering wordt ontweken. Parlementsleden concentreren zich op specifieke vraagstukken die los staan van elkaar zonder deze in het bredere debat te plaatsen. Hierdoor worden fundamentele veranderingen ontweken of gekoppeld aan symbooldossiers (zoals de standbeeldenkwestie).
- **Een derde substrategie** wijst op de passiviteit van parlementsleden. Hoewel het publieke debat en de protesten worden ‘beantwoord’ in de politieke arena, zij het in beperkte mate, eigenen parlementsleden zich geen initiërende rol toe. Ze rekenen vaak op actiegroepen om bepaalde maatregelen te introduceren en schuiven zo een deel van hun verantwoordelijkheid van zich af.
- **Een vierde substrategie** manifesteert zich in het transfereren van de dekoloniseringsbevoegdheid. Hoewel de schuld en verantwoordelijkheid voor de kolonisatie doorgaans bij de federale overheid worden gelegd, wordt de bevoegdheid voor het dekoloniseren vaak doorgeschoven naar andere actoren, zoals externe organisaties (lees: Unia of Comité P), lokale besturen of commissies.
- **Een vijfde en laatste substrategie** die de depolitisering van het debat kenmerkt, is de objectivering ervan. De oprichting van commissies en werkgroepen, waarvan de samenstelling idealiter uit experts bestaat, is een poging om het debat zo neutraal en feitelijk mogelijk te houden waardoor fundamentele vragen rond verantwoordelijkheid en verzoening niet behandeld worden in plenaire sessies.

Bevinding 2: Parlementsleden spreken zich uit over racisme als probleem, maar zonder deze te linken met het koloniaal verleden

Een tweede strategie vestigt de aandacht op de temporaliteit binnen de dekoloniseringsdebatten. Dit uit zich voornamelijk rond de richting van het verband tussen hedendaags racisme en het koloniale verleden. Uit de analyse blijkt dat grote verschillen optreden naargelang het uitgangspunt van het debat (i.e racisme of dekolonisering). Debatten rond hedendaags racisme kenmerken zich door een algemene erkenning en verafschuwing. Racisme wordt als een hedendaags, gemeenschappelijk probleem beschouwd dat niet enkel in de Verenigde Staten, maar ook in België bestaat. Parlementsleden tonen daarom een zekere wil om de wereldwijde racismeproblematiek te bestrijden. Binnen deze racismedebatten blijft de link met de koloniale geschiedenis echter afwezig. Het racismethema wordt geactualiseerd. Bovendien uit het gebrek aan historisch besef zich in de opdeling tussen de ‘verantwoordelijke voor de geschiedenis’ (vaak het federale niveau) en de ‘actuele bevoegde’ (vaak onafhankelijke organisaties, het lokale niveau of commissies). Andersom worden de debatten rond het koloniale verleden of de dekolonisering wél dikwijls gekoppeld aan de hedendaagse racismeproblematiek. Het zijn voornamelijk de linkse partijen die de dekolonisering in verband

brengen met hedendaags racisme, maar onder parlementsleden bestaat geen consensus of deze link al dan niet terecht is. Dat is dan ook vaak het onderwerp van het parlementair debat.

Bevinding 3: Parlementsleden wensen een reparatie van het historisch onrecht

Een derde strategie uit zich in een zogenaamde ‘reparatiepolitiek’. Wanneer parlementsleden zich uitspreken over het Belgisch koloniaal verleden gaat dit voornamelijk gepaard met een verlangen naar reparatie van historisch onrecht. Drie specifieke substrategieën om het verleden te ‘herstellen’ komen uit de analyse naar voren.

- Ten eerste, wanneer over compensatie gedebatteerd wordt, schenkt men voornamelijk aandacht aan symbolische vormen van compensatie, doorgaans politieke verontschuldigungen (of vaker: spijtbetuigingen). Bovendien worden debatten over verontschuldigungen doorgaans gedomineerd door de vraag wiens verantwoordelijkheid dat is. Vaak wordt deze bij koning Filip gelegd door de historische connectie van het Belgische koningshuis aan het koloniale project. Materiële vormen van compensatie, zoals restitutie en herstelbetalingen, komen in mindere mate aan bod in de debatten. Plannen tot restitutie van kunstobjecten worden doorgaans acceptabeler bevonden, terwijl de kwestie van herstelbetalingen minder wordt gesteund.
- Ten tweede, het historische discours wordt ook gekenmerkt door een sterke veroordeling van het koloniaal verleden, waar overigens veel eensgezindheid over bestaat. Parlementsleden beschouwen dat verleden als iets verwerpelijks, door het bijvoorbeeld te omschrijven als ‘een zwarte bladzijde uit de Belgische geschiedenis’. Doorgaans zijn de veroordelingen vrij algemeen en worden ze nauwelijks tegengesproken. Soms verengt de veroordeling van het verleden zich echter tot meer specifieke kwesties, zoals bijvoorbeeld de metissenkwestie, de moord op Lumumba of de figuur van Leopold II.
- Ten slotte creëren parlementsleden in hun reparatiepolitiek een afstand tussen het heden en het verleden. De wandaden uit het verleden worden in een afgesloten hoofdstuk geplaatst, zodat ze los van het heden beschouwd worden. Dit uit zich ook in de toekomstgerichte houding die parlementsleden aannemen. Bovendien wijzen ze geregeld op het belang van een collectief geheugen, wat de nationale identiteit en het gevoel van eenheid binnen de hedendaagse gemeenschap zou moeten versterken.

Bevinding 4: Rechtse partijen ontwikkelen een alternatief discours

In sommige contexten kan een alternatief discours worden opgemerkt dat eerder voorkomt bij (uiterst) rechtse partijen zoals NVA, MR en Vlaams Belang. Zo worden het koloniale verleden en racisme gezien als problemen die enkel leven in een ‘uit-groep’ waar ze zich niet mee identificeren. Met deze wij-zij-retoriek marginaliseren zij de BLM-activisten. Verder contesteert de rechterflank de algemene consensus over de objectivering van het

dekoloniseringsdebat. Het dominante discours duwt de eigenlijke besluitvorming rond de dekoloniseringskwestie vaak richting wetenschappers of andere experts. Hoewel twijfel over deze aanpak ook bestaat in het algemene debat, nergens wordt deze twijfel zo expliciet geuit als bij rechtse politici. De objectivering wordt niet zozeer in vraag gesteld uit bezorgdheid voor niet-uniforme of onvoldoende specifieke interpretaties van de commissies, wel omdat ze te wereldvreemd zouden zijn. Critici zijn het oneens met de dominante depoliterende strategie. Volgens hen moet het volk aan het woord komen en is dit geen taak van academici. Bovendien steunen zij enkel dekoloniseringsmaatregelen die geen betrekking hebben op de hedendaagse bevolking. De verantwoordelijkheid ligt volgens hen bij de koninklijke elite. In tegenstelling tot het dominante discours benadrukken parlementsliden die dit alternatieve discours uitten de afwezigheid in de link tussen dekolonisering en racisme. Maatregelen die gaan over de hedendaagse gevolgen van de kolonisatie worden dan ook verworpen.

Conclusie

Dit onderzoek heeft als doel om de impact na te gaan van de recente politisering van het dekoloniseringsdebat op de Belgische publieke opinie en politiek. Het kwantitatieve luik heeft, ten eerste, aangetoond dat het dekoloniseringsdebat is gepolitiseerd door vast te stellen dat de media-aandacht betreft dekolonisering significant is gestegen. Deze politisering heeft, ten tweede, de kennis over het Belgische koloniale verleden van de publieke opinie doen toenemen. Echter, dit enkel wanneer de vragen toegespitst op jaartallen uit de analyse werden gefilterd. Opmerkelijk genoeg heeft de politisering, ten derde, de steun voor dekoloniseringsmaatregelen doen afnemen. Meer specifiek, minder respondenten gaven aan dat ze voorstander waren van subtractieve maatregelen, zoals het weghalen van standbeelden of straatnamen. Vrouwen en linksgeoriënteerde stemmers, ten vierde, steunen dekoloniseringsmaatregelen meer dan respectievelijk mannen en respondenten die zichzelf eerder rechts oriënteren. Leeftijd is negatief significant bij subtractieve maatregelen. Dit houdt in dat jongeren meer steun leveren aan maatregelen die iets 'wegnemen' uit de publieke ruimte of samenleving dan oudere respondenten. Ten slotte, het kwantitatieve deel van deze survey stelt vast dat de publieke opinie overwegend positief staat ten aanzien van een antiracismeplan opgesteld door de overheid en lessen rond racisme en discriminatie in het onderwijs. Deze steun voor antiracismemaatregelen is positief gecorreleerd aan steun voor dekoloniseringsmaatregelen.

Het kwalitatieve deel heeft aangetoond dat het dekoloniseringsdebat in Belgische parlementen wordt gedepolitiseerd. Parlementsliden (1) geven voorrang aan andere thema's, (2) fragmenteren of hercontextualiseren het debat, (3) stellen zich passief op, (4) transfereren de bevoegdheid naar andere instellingen en (5) sturen aan op de objectivering van de kwesties. Daarnaast benadrukken ze de temporaliteit van de kwestie door enerzijds hedendaags racisme te veroordelen, maar anderzijds de historische wortels van dit racisme in de kolonisatie niet te erkennen. Parlementsliden geven daarentegen wel aan dat de kolonisatie werd gekenmerkt door racisme. Een derde patroon binnen het politieke discours is het verlangen naar reparatie van historisch onrecht. Deze 'reparatiepolitiek' uit zich in (1) de vraag om symbolische en materiële

compensatie, (2) een algemene veroordeling van het koloniale verleden en (3) het creëren van een breuk tussen heden en verleden. Tenslotte manifesteert een alternatief discours zich bij (extreem)rechtse politici die het nut van het dekoloniseringsdebat in vraag stellen en actief ingaan tegen elke maatregel die hieruit voorkomt.

Discussie

Hoewel de deelonderzoeken focussen op verschillende onderzoeksobjecten (namelijk publieke opinie en parlementen) en gebruik maken van andere onderzoeksmethoden (publieke survey en discoursanalyse van parlementaire debatten) kan dit onderzoek tot een centrale vaststelling komen door middel van vergelijking. Beide onderzoeken tonen aan dat de BLM-protesten een nadrukkelijke impact hebben gehad op het dekoloniseringsdebat. Meer specifiek, de politisering zorgde voor meer bewustzijn over het koloniale verleden en dekolonisering als maatschappelijke problematiek. Niet alleen is een (lichte) stijging in kennis vast te stellen in de survey, ook werden de protesten als belangrijk beschouwd door de respondenten. Parlementsleden erkennen sinds de politisering eveneens actief het historische onrecht van het koloniale verleden. Echter, de protesten hebben voor meer betwisting gezorgd in het dekoloniseringsdebat. Dit is zowel in de survey resultaten te merken bij de relatieve verlaging van de steun voor subtractieve maatregelen, als de opkomst van het alternatieve discours bij de politieke elite. Ook op vlak van concrete politieke gevolgen wijzen de resultaten op tegenstrijdige gevolgen. Zo heeft de politisering parlementsleden aangezet om actief voor reparaties te pleiten, maar hun voorstellen zijn eerder symbolisch van aard en dienen voornamelijk om het problematische verleden van het ‘zuivere’ heden te onderscheiden.

Deze vergelijking geeft aanleiding tot twee conclusies aangaande het Belgische dekoloniseringsdebat. Ten eerste wijst dit op de tegenovergestelde wijze waarop de publieke opinie en politieke elite in het dekoloniseringsdebat staan. Waar de publieke opinie meer worstelt met wat de literatuur als ‘koloniale amnesie’ of ‘afasie’ bestempeld, lijkt de politieke elite meer te botsen op een ‘(de)koloniaal taboe’. Meer specifiek, waar de Belgische publieke opinie eerder onwetend is over het koloniale verleden, is de Belgische politieke meer ontwijkend over het implementeren van materiële dekoloniseringsmaatregelen. Ten tweede stelt dit onderzoek de recente spijtbetuiging(en) van Koning Filip en het opstellen van de Congo commissie in vraag als verdere stappen in het dekoloniseringsdebat. Aan de ene kant liggen deze gebaren in lijn met de voorkeur in de Belgische publieke opinie voor symbolische en additieve dekoloniseringsmaatregelen. Aan de andere kant kan worden gesteld dat zij eerder dienen om het dekoloniseringsdebat te depolitiseren dan voortgang te brengen in het proces van verwerking. De resultaten van dit onderzoek geven aanleiding tot een reflectie en dialoog rond de gesteldheid van het dekoloniseringsdebat en de belangrijke rol van protesten voor deze kwestie. Ze sporen ook aan tot een gesprek over wat het doel en betekenis is van de recente excuses van Koning Filip en de Congo commissie en zetten beleidsmakers en activisten aan om in dit debat de publieke opinie te betrekken.